

”Mitenkähän tää nyt selitetään? Apua!”

Menetelmällisiä mahdollisuuksia kehollisen tiedon ja flowtaiteen ymmärtämiseen

Heta Mulari & Maaria Hartman

VERTAISARVIOITU
KOLLEGIALT GRANSKAD
PEER-REVIEWED
www.tsv.fi/tunnus

Tarkastelemme artikkelissa menetelmällisiä näkökulmia keholliseen tietoon ja sen muodostumiseen flowtaideyhteisöissä, joiden osallistujat ovat nuoria aikuisia ja aikuisia. Flowtaiteella tarkoitamme tässä artikkelissa ja tutkiimme yhteisöihin kiinnittyen kehollista, liikkeeseen perustuvaa taidemuotoa, jonka osana käytetään erilaisia sirkustaiteesta tuttuja välineitä hulavanteista viuhkoihin, keppeihin, keiloihin, palloihin ja poihiin. Siten tuomme artikkelissamme esiin yhden mahdollisen tavan ymmärtää flow ja flowtaide, mutta emme rajaa flow'ta yksinomaan sirkustaiteen kontekstiin. Artikkelit tuo näkökulmia osallistuvasta etnografisesta tutkimuksesta, luovista menetelmistä ja tutkijan muuttuvasta paikasta sekä kehollisesta tiedosta entistä vahvemmin osaksi nuorisotutkimusta. Artikkelin teoreettis-metodologinen tausta ponnistaa Minna Salamin (2021) näkemyksistä aistivoimaisesta ja kehollisesta tiedosta, luovista ja osallistuvista menetelmistä yhteiskuntatieteellisessä tutkimuksessa (esim. Rynnänen & Rannikko 2021) sekä kinesteettisen empatian käsitteestä (Parviainen 2003). Olemme tuottaneet artikkelin aineiston osallistuvan etnografisen havainnoinnin ja haastattelujen kautta yhdessä osallistujien kanssa.

Asiasanat: etnografia, flow, flowtaide, kehollisuus, luovat menetelmät

Jesper liittyy mukaan keskusteluun, sanoo päättäväiseen, kriittiseen sävyyn, että tällä tavalla ei kyllä saa oikein mitään irti flowtaiteesta. ”Teidän todellakin pitäis tulla tapahtumiin, just oltiin [festarien nimi] neljä päivää yhdessä flow’ssa. Siellä te näkisitte mitä tää oikeasti on”. (Avoimet treenit puistossa, kenttäpäiväkirja 2022.)

Tämä lainaus on esimerkki etnografisella tutkimuskentällä, puistossa järjestetyissä vapaamuotoisissa flowtaidetreeneissä tapahtuneesta kohtaamisesta, jossa meille muutaman kuukauden aikana tutuksi tullut osallistuja kritisoi tutkimusmenetelmiämme, etenkin pelkkään puheeseen perustuvaa haastattelua. Olimme tilanteessa kertomassa tutkimukseen osallistumiseen liittyviä käytännön asioita uudelle haastateltavalle, kun Jesper liittyi spontaanisti mukaan keskusteluun todeten, että ”tällä tavalla” tutkimuksen tekeminen ei onnistu tavoittamaan toiminnan ydintä. Mihin Jesperin muotoilu ”tällä tavalla” viittaa? Millaisten metodologisten ja tietoteoreettisten kysymysten äärellä ollaan tutkittaessa keholliseen ilmaisuun, jakamiseen ja tietoon perustuvia yhteisöjä? Miten toimia, kun kirjoitetun tekstin ja puheen rajat tulevat vastaan? Tämä artikkeli osallistuu tutkijan paikantumiseen ja keholliseen tietoon kytkeytyvään tutkimuskeskusteluun pyrkien edistämään kehollisuuden ja kehollisen tiedon merkitysten huomioimista erilaisissa nuorisotutkimuksen tutkimuskonteksteissa.

Artikkelin kontekstina on etnografinen tutkimushanke¹, jossa tutkittiin flowtaideyhteisöjä, tilankäyttöä ja taiteelliseen tekemiseen kytkeytyviä alakulttuureja. Artikkelin näkökulma luoviin menetelmiin kiinnittyy yhteiskuntatieteelliseen, etnografiseen nuorisotutkimukseen keskittyen osallistuvaan havainnointiin ja haastatteluihin tietyissä yhteisöissä. Emme siis artikkelissa käsittele luovia menetelmiä esimerkiksi pedagogisesta näkökulmasta. Tutkimuskenttämme ovat sisältäneet sirkusinstituution järjestä-

miä ilmaisia, aikuisille suunnattuja avoimia treenejä, yhteisöjen omia treenejä ja jameja sisä- ja ulkotiloissa ja muita tapahtumia, kuten esityksiä, kaupunkitapahtumia ja festareita. Olemme fokuoineet tutkimustamme ilmaisiin treeneihin, jolloin maksulliset kurssit ja opetus rajautuvat ulkopuolelle. Olemme osallistuneet treeneihin ja muihin tapahtumiin välillä vuorotellen mutta usein yhdessä.

Flowtaide on kenttänä nuorehko, eikä sille ole olemassa tarkkaa määritelmää. Flowtaiteen käsitettä käytetään laajasti liittyen eri taidemuotoihin ja niiden yhdistelmiin, kuten esimerkiksi sirkukseen, tanssiin, musiikkiin, kontakti-improvisaatioon ja objektimanipulaatioon. Käytämme tässä artikkelissa sirkuksen ja flowtaiteen käsitteitä jonkin verran ristiin heijastellen tapaa, jolla useimmat tutkimuksen osallistajat aiheesta puhuvat.

Monet tutkimukseemme osallistuneet kokivat flowtaiteen kehollisena, liikkeeseen perustuvana taidemuotona, jonka osana käytetään erilaisia sirkustaiteesta tuttuja välineitä hulavanteista viuhkoihin, keppeihin, keiloihin, palloihin ja poihin. Flowtaide kietoutui useilla musiikkiin, liikkeen virtaavuuteen sekä vuorovaikutuksessa välineen ja oman kehon kautta saavutettavaan flow-tilaan. Flowtaiteeseen liitettiin tietynlainen spontaanisuus, hetkessä liikkuminen ja eläminen, raamien pakeneminen sekä tila- ja tilannesidonaisuus, vaikka koreografioitua ja varsin tavoitteellistakin tekemistä mahtui joukkoon paljon. Taidemuoto linkittyy myös rave- ja psytrance-skeneihin (St. John 2012; D’Andrea 2007), elektronisen musiikin bileisiin sekä tuli- ja ledtaiteeseen. Monet bileissä käyvät kertoivat ottavansa välineet mukaan ja tanssivansa niiden kanssa. Puistoissa ja muissa julkisissa tiloissa toteutettuna taidemuoto kytkeytyy muihin erilaisiin katutaiteisiin tai vaihtoehtolajeihin kuten esimerkiksi katusirkukseen ja parkouriin (Sussman 1998; Gilchrist & Wheaton 2011; Rannikko 2018). Toimin-

nalle annetut merkitykset vaihtelivat: monille yhteisö ja tekemisen jakaminen muiden kanssa oli tärkein asia toiminnassa, joillekin taas tärkeintä oli esimerkiksi itseilmaisuus.

Flowtaiteen käsite herätti osassa osallistujia tunteita ja vastakkaisiakin näkemyksiä. Siinä missä useimmat joko käyttivät flowtaidetta suoraan kuvaamaan omaa tekemistään tai suhtautuivat käsitteeseen vähintäänkin neutraalisti, osa puhui toiminnastaan mieluummin esimerkiksi sirkuksena, leikkimisenä, meditaatiivisena kanssakäymisenä tai tanssina välineen kanssa. Tämä kertoo osaltaan flowtaiteen käsitteen nuoruudesta, liikkuvuudesta ja siitä, kuinka se pakenee määritelmiä. Tässä artikkelissa valitsimme flowtaiteen yleiskäsitteeksi (ks. myös Mulari 2021) puretuaksemme kiehtoviin ymmärryksiin, joita siihen juuri näissä yhteisöissä liitettiin. Flowtaiteen käsitettä käytetään alakulttuurin piirissä myös kansainvälisesti.

Nimensä mukaisesti flowtaiteen keskeinen ulottuvuus on virtaava flow ja flowtila. Tarkoituksenamme ei ole kuitenkaan missään tapauksessa rajata flow'ta pelkästään tutkimamme taiteenlajin ja yhteisöjen piiriin, vaan tuomme artikkelissamme esiin juuri tähän tutkimuskontekstiin kiinnittyvän tavan ymmärtää flow'n ulottuvuuksia. Flowta voi kokea käytännössä kaikessa toiminnassa ja hyvin erilaisissa konteksteissa (jazz-muusikoiden flow-kokemuksista ks. Hytönen-Ng 2013). Moni osallistuja liittikin flow-kokemuksiinsa esimerkiksi muun sirkustaiteen (kuten ilma-akrobatian), monia muita taiteenlajeja (esim. kuvataiteen ja tanssin), slacklinen tai kiipeilyn sekä ymmärsi flown käsitteenä ja kokemuksena ylipäätään laajasti, esimerkiksi yhteydessä luontoon tai ihmisten välisessä keskustelussa parhaimmillaan saavutettavaksi tilaksi.

Tarkastelemme tässä artikkelissa kehollisen ja aistillisen tiedon syntymistä etnografisella tutkimuskentällä vuorovaikutuksessa osallis-

tujen kanssa, kehollisen tiedon ulottuvuuksia sekä sanallisen ja kehollisen tiedon limittymisiä. Minna Salamiin (2019) viitaten tuomme esiin aistivoimaista tietoa, joka muotoutuu taiteellisissa ja kehollisissa prosesseissa ja kohtaamisissa. Kehollisella tiedolla tarkoitamme tietämistä kehossa ja kehon kautta (Parviainen 2002a). Tietoisuus ja toiminnan merkityksellisyys eivät automaattisesti edellytä sanallistamista, vaan keho kykenee kommunikoimaan refleksiivisesti ja älykkäästi ympäristön kanssa (Samudra 2008; Parviainen 2002a; Ryyänen & Rannikko 2021).

Sanna Ryyänen ja Anni Rannikko (2021, 13) huomauttavat, että 1960-luvulta alkaen feministisen ja kolonisaatiokriittisen tutkimuksen vaikutuksesta alettiin kyseenalaistaa käsitystä järkeilevästä, objektiivisesta tutkijaihanteesta sekä tuoda esiin tutkijan ja osallistujien paikantumisten, kehollisuuden, tunteiden ja vuorovaikutuksen merkitystä tutkimusprosessin eri vaiheissa (ks. myös Salami 2019, 26–27). Kehollinen tieto haastaa niin sanotun europatriarkaalisen, järkeilyyn ja kvantitatiivisuuteen pohjaavan tietoihanteen sekä dualistisen maailmankuvan, jossa tieto asetetaan tunteen ja kehollisuuden vastakohdaksi (Salami 2021).

Artikkelimme aluksi käsittelemme etnografian ja etnografisen tiedon kehollisuutta teoreettis-metodologisesta näkökulmasta. Analyysiosioissa nostamme käsittelyyn tutkimuskentiltä hetkiä, joissa sanallinen ja kehollinen ilmaisuus täydensivät ja haastoivat toisiaan erityisen selkeästi. Ensiksi avaamme ymmärrystä flow'sta ja flowtaiteesta, kuinka ne pakenevat sanallista ilmaisua ja mitä reittejä löysimme tutkimuskentällämme ilmiöiden ymmärtämiseen. Toiseksi tarkastelemme tutkijan ja osallistujien kehollisuutta vertaisohjaamisen ja jaetun tekemisen kautta ja kolmanneksi pohdimme kehollisen tiedon merkityksellisyyttä yhteisöjen keskuudessa muotoutuvien paikantumisten ja hierarki-

oiden ymmärtämisessä. Lopuksi kokoamme kehollisen tiedon mahdollisuuksia nuorisotutkimuksen kentällä.

Etnografian kehollisuus: teoreettisia ja metodologisia lähtökohtia

Tutkija kehollisena ja tuntevana olentona ei ole irrallaan kentästään eikä tutkimustuloksista (Barad 2008; Paju 2014). Feministisessä etnografassa on jo pitkään painotettu kehollisuuden ja tunteiden merkitystä siinä, kuinka tutkija asettuu kentälle, kohtaa ihmisiä, tiloja ja esineitä sekä kirjoittaa havaintojaan ja myöhemmin tuloksiaan (Coffey 1999; ks. myös Flam 2015). Tämä on tarkoittanut entistä tarkempaa reflektointia tutkijan erilaisista kehollisista paikantumisista kentällä suhteessa sekä osallistujiin että materiaaliisiin tiloihin ja esineisiin. Tutkijan aistikokemusten ja tunteiden refleksiivinen tulkinta mahdollistaa erityisen ymmärryksen saavuttamista tutkittavasta ilmiöstä (esim. Pink 2008; Aromaa & Tiili 2018; Ylönen 2004).

Tutkijan paikantuminen ja refleksiivisyys ovat olleet keskiössä lukuisissa eri nuorisotutkimuksissa, kuten esimerkiksi alakulttuurien tutkimuksessa (ks. esim. Rannikko 2018; Fransberg 2021), koulutukseen ja nuorisotyöhön liittyvissä tutkimuksissa (esim. Käyhkö 2006; Paju 2014; Gordon, Lahelma & Holland 2004; Honkasalo 2011) ja harrastustutkimuksissa (esim. Ojanen 2011). Sofia Laine (esim. 2023, 2015, 2012) on käsitellyt etnografisen tutkimuksen kehollisuutta ja luovan liikkeen mahdollisuuksia laajasti etenkin liittyen nuorten poliittiseen toimintaan sekä esimerkiksi planeetan ja nuorempien sukupolvien toisiinsa kytkeytyvään hyvinvointiin. Laineen (2023) mukaan oleellista on työskentely nuorten kanssa ja

heidän rinnallaan, usein heittäytyen toiminaan hetkessä ja kehoja kuunnellen ilman erilliseen havainnoijan rooliin asettumista, jolloin tutkijan keho toimii samalla Dwight Conquergoodin (2013, 82–84) sanoin ”etnografisen tiedon kenttänä”. Lisäksi esimerkiksi Ryytänen kumppaneineen (2023) käsittelee tutkijoiden aistielämyksellistä pohdintaa ja esitystaiteen keinojen mahdollisuuksia liittyen nuorten kanssa toteutettuun kaupunkikierrosesitykseen.

Etnografisessa lähestymistavassa näemme erityisen tärkeänä pyrkimyksen tietoisuuteen moninaisista valtasuhteista sekä tutkijan muuttuvasta paikasta läpi kenttäjakson kuten myös tuloksia kirjoitettaessa. Tutkija toimii ja vuorovaikuttaa kentällä esimerkiksi ikään, etnisyyteen, sukupuoleen ja yhteiskuntaluokkaan kytkeytyvästä paikastaan käsin sekä tuo väistämättä mukaan olemistapaansa ja elämänhistoriaansa kenttämuistiinpanoihinsa ja analyysiinsa. (Esim. Coffey 1999; Ojanen 2011; Honkasalo 2018; Naples 2003; Aaltonen & Högbäck 2015.) Nuorisotutkimuksellisissa etnografioissa on pohdittu paljon iän tuomien moninaisten valta-asetelmien vaikutusta etnografisen tiedon muodostumiseen (esim. Honkasalo 2018, 185, 190; Ojanen 2011). Meidän kentälle sijoittumiseemme vaikuttivat lisäksi ainakin harrastustaustamme (nykytanssi, parkour, musiikki ja teatteri) sekä koti- ja asuinpaikkakuntamme, jotka vaikuttivat siihen, kuinka tuttuina/vieraina koimme tutkimuskaupunkimme ja kaupunkitilat, joihin kentällä toimiessamme päädyimme.

Tutkimuskentälle, joka on samalla ja ensisijaisesti toisten ihmisten paikka ja yhteisö, ei saapastella noin vain, vaan oleellista on sensitiivisyys sekä tilanteeseen liittyvien valta-asetelmien tiedostaminen. Tutkittavan yhteisön jäsenet eivät pelkästään ole tutkijan huomion ja havainnoinnin kohteena vaan myös tutkijaa havainnoidaan ja hänelle voidaan paitsi sanoa, myös kehollisesti ja toimin-

nan kautta osoittaa paikka tiettyssä hetkessä. Tutkijan mukana olo voidaan sallia, kieltää tai sitä voidaan edellyttää. Tutkittavat voivat hakeutua tutkijan kanssa vuorovaikutukseen tai välttää sitä. Yhteinen, jaettu tila, joka käsittelee kehollisen kohtaamisen ja tunnetiloja peilaavan vuorovaikutuksen syntyä vain, jos osapuolet haluavat olla toisilleen läsnä. (Aromaa & Tiili 2018; Ylönen 2004.)

Yksi metodologinen reitti herkistyä sanoittamattomalle tiedolle ja valtasuhteille, tarttua kehollisuuteen etnografisessa tutkimuksessa sekä ymmärtää ja muodostaa kehollista tietoa on kinesteettinen empatia, jonka Jaana Parviainen (2003, 2002a, 2002b) on nimennyt Edith Steinin empatiateoriaan pohjaten. Kinesteettisessä empatiassa keskeistä on ymmärrys siitä, kuinka oman kehollisuutensa kautta on mahdollista eläytyä toisen keholliseen kokemukseen, ymmärtää toisen kehoa, liikkeitä ja kokemusta omalla tavallaan yhteydessä ympäröivään maailmaan olevana. Toisen alkuperäistä kokemusta sen sijaan on mahdotonta tavoittaa ja keskeistä eläytymisessä onkin myös tämän ymmärtäminen sekä oman kokemuksen refleksiivinen tarkastelu. (Parviainen 2003, 2002a.) Hanna Snellmanin luoma käsite ”etnografinen herkkyys” viittaa tapaan, jolla tutkija aistii tapahtumia ja tulkitsee sanatonta vuorovaikutusta kehollisen ja emotionaalisen herkkyytensä kautta (ks. Snellmanin käsitteestä Aromaa & Tiili 2018).

Oman kehon reaktioiden huomioiminen havainnointi- tai haastattelutilanteessa voi herkistää tarkastelemaan ilmapiiriä ja havainnoimaan tarkemmin esimerkiksi eleitä ja asentoja sekä puheen sävyjä. Tämä voi nostaa myös haastatteluja kuunnellessa, litteroidessa tai lukiessa esiin asioita kehomuistista ja mahdollistaa myös analyysi- ja kirjoittamisvaiheessa pohdintaa siitä, minkä vuoksi omat reaktiot ja tuntemukset olivat sellaisia kuin olivat, ja mitä niiden avulla voisi ymmärtää tutkittavasta ilmiöstä (Ylönen 2004, 23; Suopajarvi ym.

2019; Aromaa & Tiili 2018.) Hyvä esimerkki tunne- ja kehollisten reaktioiden huomioimisesta haastattelutilanteessa ja myöhemmin analyysissä on Anna-Kaisa Kuusisto-Arposen käsite myötätunnon politiikka, jolla hän viittaa vuorovaikutteisissa haastattelutilanteissa muodostuviin affektiivisiin kohtaamisiin ja kokemuksiin sekä tutkijan vastuuseen vaikeiden kokemusten äärellä. Yksin Suomeen saapuneiden turvapaikanhakijanuorten kokemuksia käsittelevässä tutkimuksessaan Kuusisto-Arponen painottaa huomion suuntaamista ”tunneilmalsultaan tiheisiin” hetkiin, jotka kertovat paitsi yksilön haastattelutilanteesta jakamista, vahvoja tunteita sisältävistä kokemuksista, myös kokemusten ilmentämistä laajemmista yhteiskunnallisista valta-asetelmista ja eriarvoisuuksista. (Kuusisto-Arponen 2016.) Affektiivisten tuntemisen, vaikuttumisen ja liikuttetuksi tulemisen mahdollistavien tilojen ja kohtaamisten luominen voikin olla yksi tutkimuksen tärkeä tehtävä (Laine 2023).

Judith Okelyn (1994) mukaan ihmisten välinen dialogi on aina täynnä tietoista ja tiedostamatonta kehollista tietoa, joka myös auttaa tutkijaa ymmärtämään kenttämuistiinpanojaan myöhemmin, mutta kehollisen tiedon merkitys ei usein välity tutkimusteksteissä sen vaikean sanoitettavuuden takia. Pyrimmekin artikkelissamme tiedostamaan ja tuomaan esiin, miten osallistuvan havainnoinnin ja haastattelujen yhteydessä syntyneet keholliset kokemukset ovat yhteydessä tulkintoihimme hyväksyen myös sen, että mahdollisuudet tähän ovat aina osittaiset (mt.).

Tutkimme kehollisen tiedon syntymistä vuorovaikutuksessa pyrkimällä etnografisella herkkyydellä (Aromaa & Tiili 2018) asettumaan flowtaiteen tiloihin ja tilanteisiin sekä liittymällä toimintaan ja kanssakäymiseen. Kinesteettisen empatian ja eläytymisen kautta tavoittelemme ymmärrystä kehollisen tiedon muodostumisesta ja muokkautumisesta ajan,

paikan ja paikalla olevien toimijoiden välisissä kytköksissä ja kohtaamisissa. (Parviainen 2006, 2003; Aromaa & Tiili 2018; ks. myös Ahmed 2014.) Tutkimuskentällä on mahdollista eri toimijoiden kesken yhdessä rakentaa sanallistamista pakenevaa tietoa aistimalla ja pyrkimällä ymmärtämään oman ja muiden kehojen sanattomia viestejä, herkistymällä erilaisille kohtaamisille ja refleктоimalla näitä kokemuksia myöhemmin. (Aromaa & Tiili 2018, 259–261.)

Tutkimusmenetelmät, osallistujat ja aineistot

Tutkimusmenetelmiämme ovat olleet haastattelut ja osallistuva havainnointi: eri yhdistysten avoimiin treeneihin mukaan hakeutuminen, harjoittelu eri välineillä ja muutenkin aktiivinen osallistuminen kentän toimintaan. Tiedon muodostaminen osallistuvan havainnoinnin kautta tuntui olevan myös osallistujille ymmärrettävä, melkeinpä itsestään selvä tapa tehdä tutkimusta, koska moni kertoi myös avoimesti siitä, kuinka kehollisen toiminnan ymmärtäminen vain puheen tai kirjoituksen kautta on hankalaa.

Etnografisen tiedon muodostaminen tutkijatiiminä yhteistyössä kentän ihmisten kanssa edellyttää mahdollisuutta viettää kentällä paljon aikaa, tutkijoilta reflektiota läpi tutkimusprosessin ja oman, kehollisen ja muuttuvan paikan havainnointia. Meille tämä on tarkoittanut säännöllistä dialogia ja reflektointia yhdessä sekä kenttäpäiväkirjoissa että keskenämme keskustellen. Riippuen kentästä tämä (sanallinen) keskustelu on toisinaan tuntunut tarpeelliselta ja mahdolliselta myös kentällä ollessa esimerkiksi erilaisiin päätöksiin, epävarmuuden hetkiin, yllättäviin tilanteisiin ja havaintoihin liittyen.

Aineistoamme ovat etnografiset kenttäpäiväkirjat, haastattelut ja kustakin haastattelus-

ta laatimamme haastattelupäiväkirjat², joissa olemme kuvanneet muun muassa haastattelun sopimiseen liittyviä asioita, haastattelu-paikkaa, tunnelmaa sekä omia tunteitamme ja kokemuksiimme ennen haastattelutilan-
netta, sen aikana ja sen jälkeen. Tässä artikkelissa käsittelemme laajasta aineistostamme vain pientä osaa: sellaista, jossa kehollisen tiedon ulottuvuudet ja merkitykset tiivistyvät erityisen selkeästi. Olemme analysoineet päiväkirjoja ja haastatteluja sekä temaattisen koodaamisen avulla että yhdessä keskustellen.

Tutkimuksemme osallistujia yhdisti kiinnostus sirkus- ja/tai flowtaiteisiin harrastuksena tai puoliammattillisena, pienellä osalla myös ammatillisena toimintana. Osa esiintyi aktiivisesti etenkin tuli- tai ledtaiteen parissa. Enimmäkseen tapasimme nuoria aikuisia ja aikuisia, joista monille flowtaide oli huomattavan suuri osa elämää. Osallistujien ikäjakauma oli laaja: nuorimmat kohtamamme olivat parikymppisiä, vanhimmat päälle viidenkymmenen. Osallistujien joukossa oli naisiksi ja miehiksi identifioituvia sekä sukupuolivähemmistöihin kuuluvia ihmisiä. Polut flowtaiteen pariin vaihtelivat: osa vanhimmista osallistujista oli aloittanut jo parisenkymmentä vuotta sitten, osa oli tehnyt flowtaidetta muutaman kuukauden ajan. Osallistujien sosioekonomiset tilanteet olivat varsin moninaisia: joukossa oli toisen ja kolmannen asteen opiskelijoita, osa-aikaisesti ja kokopäiväisesti eri aloilla työskenteleviä ja yrittäjiä sekä työttömiä ihmisiä. Osallistujista käytetään artikkelissa peitenimiä.

Tutkimuskenttämme erityinen ulottuvuus on sen joustava monisukupolvisuus. Oletimme aluksi, että tapaisimme kentällä erityisesti nuoria aikuisia, mutta yllätyimme nopeasti toiminnan monisukupolvisuudesta. Alakulttuurinen aktiivisuus yhdistetään usein nuorisokulttuureihin, ja vanhempien harrastajien tai taiteentekijöiden rooli jää helposti näkymättömiin. Yhteiskuntamme

normatiiviset elämänpolut piilottavat usein aikuisten alakulttuurista aktiivisuutta etenkin silloin, kun se ei asetu suoraviivaiselle työ–harrastus-akselille vaan lomittuu usealle eri elämänalueelle. Flowtaideyhteisöön kuuluminen oli useille tärkeä sosiaalisen olemisen tapa – monille myös oleellinen mahdollisuus toteuttaa omannäköistään elämänpolkua ja aikuisuutta. Moni flowtaideyhdistysten toimijoista oli ollut aktiivisia jo perustamisvaiheessa nuorena tai nuorena aikuisena, jolloin muutkin jäsenet olivat nuoria. Voidaan siis ajatella, että flowtaideyhteisöissä on tapahtunut monisukupolvisuuden lisääntymistä ja osallistujien ikääntymistä monien uusien jäsentenkin ollessa nykyisin yli 30-vuotiaita (ks. myös skeittauksesta Willing ym. 2019; graffitilakulttuurista Fransberg 2021, 40–41).

Sanoja pakeneva flow

Mitenkähän tää nyt selitetään? Apua! [nauraa ja huudahtaa turhautuneesti] Niin. Mäkin rupeen täs heti huitoon. [heilauttaa käsiään kaarena pään yläpuolella, ja vartalon molemmin puolin] Et se on jotenkin niin semmonen kropallinen olotila. Mut miten sitä nyt kuvailis? (Luna, 24 v.)

Tässä lainauksessa yksi hankkeemme osallistujista alkoi kuvailla flow-tilan merkityksellisyttä itselleen. Tilanne oli, niin kuin akateemisissa haastattelukonteksteissa useimmiten, kehollisuuden kannalta varsin staattinen: istuimme ahtaahkossa kahvilassa vierekkäisissä tuoleissa ikkunapöydässä. Luna kommentoi toisaalla haastattelussa osuvasti sitä, kuinka olimme kyseisessä tilanteessa ”tuolin muotoisia” – haastattelutilanne ohjasi kehoa tiettyyn olemistapaan. Ylipäänsä tutkimushaastattelut jäävät enemmän tai vähemmän strukturoituina tilanteina usein melko kauas flowtaidetoiminnan tilannesidonnaisuudesta ja liikekielestä ja sen myötä toimintaan liittyvän kehollisen tiedon vuorovaikutteisesta

syntymisestä. Lunan turhautunut lausahdus ei ole aineistossamme ainutlaatuinen: useampi osallistujista sanoi ääneen, että pelkkä puhuminen voi olla välillä haastavaa.

Haastattelupäiväkirjoihimme tallentuikin lukuisia kuvauksia siitä, kuinka kehollinen tekeminen ja vuorovaikutus materiaalisten flowtaidevälineiden kanssa tuli omaehtoisesti osaksi haastattelua silloin kun se oli mahdollista tilan ja lähellä olevien välineiden suhteen. Seuraavassa esimerkissä haastattelu tehtiin korona-ajan vuoksi etänä Teamsissa. Sanna osallistui siihen kotoaan.

Sannan puhe oli varsin kehollista läpi haastattelun, ja sirkuksesta ja flowtaiteesta on ehkä vaikeaa muulla tavoin puhuakaan. Hän näytti välineitä, liikkeitä, ilmeitä ja eleitä käsillään ja ylävartalollaan, huudahteli kovalla äänellä, nauroi ja liikutti. (Haastattelupäiväkirja, Sanna 43 v.)

Erityisesti flow-tilasta ja taiteen tekemisen kehollisista ja tunneulottuvuuksista puhuttaessa sanallinen ja kehollinen ilmaisu nivoutuivat tiiviisti toisiinsa toisiaan täydentäen, paikaten ja vuorotellen. Useampi osallistujista mainitsi, että oli hienoa, että näistä aiheista pääsi myös puhumaan, koska siihen ei useinkaan tarjoudu tilaisuuksia: ”Syksy kertoi olevansa tyytyväinen, että pääsi pohtimaan ja jäsentelemään sekä sanoittamaan asioita haastattelussa; kuten useampi muukin, hän koki, että se jäsentää asioita omassa päässäkin.” (Haastattelupäiväkirja, Syksy 40 v.)

Monet sanallistivat flow’ta kyseisessä tutkimuskontekstissa taiteen tekemisen kautta saavutettavana mentaalisen-kehollisena tilana, jossa oma keho, väline ja musiikki yhdistyvät virtaavaksi kokonaisuudeksi, jossa tietoinen ajattelu, tavoitteet ja suorituspainet katoavat. Flow’ta kuvattiin esimerkiksi tavoiteltavana, miellyttävänä tilana, joka voi olla ”tervehdyttävä” (Havu, 31 v.), tai seuraavan kaltaisin sanoin: ”tää on kevyttä ja ihanaa ja mä vaan leijun tässä mukana” (Luna 24 v.). Flowtilan

koettua kehollista kokonaisvaltaisuutta kuvaa hyvin Julian (40 v.) luonnehdinta: ”Siin alkaa keho hymyilemään”. Usean ajattelussa oli kuultavissa kaikuja psykologi Mihaly Csíkszentmihályin (1990) ajattelusta flow’sta, ja esimerkiksi Matti (43 v.) viittasi häneen suoraan haastattelussaan:

Siis jos flowsta puhutaan flowna niin sehän on Mihaly Csíkszentmihályin teoria mikä siellä pohjalla tietysti on, (...) sehän on tila missä sä oot keskittynyt täysin siihen mitä sä teet ja se on myöski hyperoppimisen tila, fokuoitunu tila et se tila itsessään, ne ratkasut ja asiat löytyy lennosta ja se on hirveen paljon sidoksissa improvisaatioon, hirveen paljon sidoksissa siihen et sä et mielessäs arvota sitä tekemistä mitä sä teet.

Elina Hytönen-Ng (2013, 63–76) toteaa, että aiemmissa flow’ta koskevissa tutkimuksissa ei ole juurikaan nostettu esiin flow’n kollektiivisuutta, joka ilmenee hänen tutkimiansa jazzmuusikoiden keskuudessa oleellisena tekijänä. Vaikka tutkimuksessamme moni puhui flow’sta myös henkilökohtaisena kokemuksenaan, kokemuksia kollektiivisuudesta tuli esiin liittyen esimerkiksi rave-skeneen (ks. myös Hytönen-Ng 2013, 64) tai yhteisen voimakkaan flow’n syntymiseen esityksen aikana kontaktissa toiseen. Ylipäättään ympäristö, materiaallinen tila ja sen muut toimijat sekä erilaiset aistimukset vaikuttivat osaltaan kehollisen tiedon muodostumiseen ja flow’n kokemiseen tilanteessa (ks. myös Hytönen-Ng 2013, 111–128). Esimerkiksi tulitaideesityksen tekeminen upottavassa rantahiekassa aikaansai osallistujien kertoman perusteella aivan omanlaisiaan kehollisia kokemuksia ja siten vaikutti myös välineiden kanssa toimimiseen ja esitykseen. Kuulimme tästä kokemuksesta ollessamme mukana harjoituksissa täysin erilaisessa ympäristössä, kaupunkipuiston nurmikolla, mikä toi omanlaisensa kontrastin kertomukseen.

Aineistomme perusteella esimerkiksi musiikki, talvinen pakkasmetsä, uv-valot ja koris-

teet bileissä, yhteiset tulijamit pimeässä kaupunkipuistossa, säännellympi harjoitteluun tarkoitettu tila ja toimintaan (kuten tulitaiteeseen) liittyvät tuokset voidaan nähdä kaikki omanlaisinaan toimijoina, jotka ohjailevat taitelijoiden kehoja ja joihin suhteessa kehollinen tieto ja mahdolliset flow-kokemukset muodostuvat. Haastattelussaan Minka (39) kuvaili holistisesti esiintymiskokemuksia, joissa erilaisten tekijöiden vaikutus oli ollut ilmeinen: milloin tunnelmaa oli nostattanut juuri laantunut hirmumyrsky, sen moninaiset vaikutukset esityspaikkaan sekä esiintyjien välinen saumaton yhteistyö ja tekemisestä nauttiminen tai aivan toisenlainen ympäristöön, aikaan ja yhteeyteen kytkeytyneet jatkumo:

Oikeesti mä en oo ikinä elämässäni kokenu mitään yhtä massiivista ja niin paljon ihmisii ja niin positiivista. Kaunista ja hyvä sää ja kaikki. Se (esitys) toteutukin siellä sitten ihan tälle lennosta. Me kaks viikkoo treenattiin sitä siellä ja me otettiin lennosta kaikkii uusii ihmisii mukaan (...) ja saatiin syvennettyä sitä (...) Mä tein viel jonkun tempun siinä, mitä mä en ollu ikinä uskaltanu tehdä. Mä jotenkin sain niin mahtavan kannustuksen, et sil hetkel mä pystyinkin siihen ihan tosta noin vaan siihen temppuun (...) Meni vaan, kuin vettä vaan. Se oli upee se koko esitys ja se fiilis, se kesä ja kaikki.

Monet tutkimukseemme osallistuneet ihmiset puhuivat paljon siitä, miten flowtila tämän toiminnan ja alakulttuurin kontekstissa pitää itse nähdä ja kokea (ks. myös Aromaa & Tiili 2018). Kuten tämän artikkelin aloittava lainaus osoittaa, meitä tutkijoita haastettiin pohtimaan, voiko ymmärrystä flow’sta tai flowtaiteesta tavoittaa (haastattelu)puheessa. Saimme kenttäjaksojen aikana vinkkejä tutkimuskentistä, joissa kehollinen, omakohtainen kokeminen voisi olla mahdollista. Yksi osallistuja, joka erityisen rohkeasti kannusti meitä miettimään tutkimusmenetelmiämme ja kontekstejamme, oli Jesper, johon tutustuimme heti tutkimuskentän aloitettuumme. Jesper kehotti meitä osallistumaan tietyille

festareille, jotta tavoittaisimme kokonaisvaltaisempaa ymmärrystä flow'sta:

Jos ei oo tohon skeneen tutustunu niin menkää sinne, en mä osaa, siel te näätte kaiken tän, mitä tää flow on, mä en pysty... tai jos ei oo tommoses käyny niin se on täysin eri maailma, en mä pysty sitä mitenkään selittään... (Jesper, 40 v.)

Jesper ideoi myös pian tutustumisemme jälkeen, että hän voisi näyttää meille konkreettisesti liikkeen, välineiden ja musiikin kautta, mitä flowtaide ja flow hänelle tarkoittavat: ”(...) koska silloin te ehkä ymmärtäisitte, et mä löisin tästä jonku musan soimaan, ja sit se mun kroppa ehkä lähtee tekeen jotain tai ei tee.” Päätimme, että tämä ”flow-demonstraatio” voisi tapahtua avoimien sirkustreenien jälkeen sirkuksen pihalla. Demonstraatiota jäi katsomaan meidän lisäksi toinen, aiemmin haastatteluun osallistunut henkilö, Ilona. Demonstraatiossa Jesper taiteili eri välineillä kuten keiloilla ja poilla itse valitsemansa musiikin tahdissa. Demonstraatio yhdisteli tanssia välineen kanssa, liikkeitä, ilmeitä, eleitä, vahvasti aistittavaa ja vaihtelevaa tunnelmaa.

Tilanteessa ja tekemisessä oli koko ajan jotain tosi maagista, siihen imeytyi täysillä mukaan ja omakin keho tuntui dynaamiselta ja elävältä. (Avoimet treenit sirkuksella, kenttäpäiväkirja 2022.)

Demonstraation jälkeen juttelimme spontaanisti ja innokkaasti nelisin monista tutkimuskysymystemme kannalta keskeisistä ja syvällisistäkin teemoista (esimerkiksi kentän sisäisistä hierarkioista), joita tähän saakka oli haastatteluissa enimmäkseen sivuttu pintapuolisesti. Tätä keskustelua ei suunniteltu etukäteen vaan vaikutti siltä, että Jesperin kehollinen tekeminen ja sen jakaminen yhdessä eläytyen vaikutti myös puheen kautta tuottuvaan ilmaisuun.

Ilona osallistuu mukaan (keskusteluun), ehkä olemme kaikki yhtäkkiä ikään kuin samassa flow'ssa. Tilanne on intensiivisyydessään todella kummallinen. Jesperistä uhkuva esiintymisen jälkeinen ilo ja adrenaliini tuntuu heijastelevan meidän ympärillemme. (...) Siirtykö flow Jesperin liikkeestä meidän yhteiseen jutteluun ja ajatteluun? Liikeflow'sta tulikin puheflow'ta. (Avoimet treenit sirkuksella, kenttäpäiväkirja 2022.)

Tämänkaltaiset jaetut hetket ovat olleet tärkeä osa ymmärryksemme muotoutumista flowtaiteesta, ja ilman niitä tieto olisi jäänyt vajavaiseksi (ks. myös Ryytänen ym. 2023). Kokemuksellinen, yhdessä osallistujien kanssa jaettu, eletty ja tuotettu tieto on myös liudentanut tutkimukseen liittyviä valta-asetelmia ja mahdollistanut sekä sanoihin että keholliseen ilmaisuun perustuvaa dialogia. (vrt. Salami 2019, 31.) Nämä hetket ovat tutkijoille tärkeitä paikkoja reflektoida ja kyseenalaistaa omia tutkimusmenetelmiä.

Tutkijan kehollisuus: yhdessä tekemistä ja ohjailua

Jaamme Sanna Ryytänen ja Anni Rannikon (2021, 17–18; ks. myös Ryytänen, Nortio & Varjonen 2021; Laine 2015, 2023) näkemyksen niin sanotuista luovista tutkimusmenetelmistä³, jotka paitsi edellyttävät tutkijalta tilanteisiin heittäytymistä, voivat myös auttaa tavoittamaan ja ymmärtämään toimintaan kietoutuvia sosiaalisuuden muotoja, jotka ovat usein vahvasti kehollisia. Koimme, että itse flowtaidetta harjoittamalla ja tekemällä pääsimme kokemaan sosiaalista tilaa kokonaisvaltaisemmin ja kehollisemmin. Huomasimme, että sosiaaliset suhteet tilassa toimiviin ihmisiin ja sosiaalisen toimintaympäristön (sanoittamattomat) säännöt ja rituaalit vaikuttivat väistämättä myös siihen, kuinka asetimme kehollisesti materiaaliseen tilaan: reunoille, keskelle,

lähelle tai kauas muista (vrt. Ahmed 2014; Coffey 1999).

Ihmisten väliset sosiaaliset suhteet ovat usein sanoittamattomia ja näennäisesti piilossa, mutta tulevat näkyviin kehollisessa olemisessa, liikkeessä ja tilaan asettumisessa. Yhdellä kentistämme, sirkusinstituution järjestämissä avoimissa treeneissä jo pidempään käyneet ihmiset tunsivat tilan, tilanteen ja toisensa paremmin kuin me tutkijat tai muut uudet osallistujat. Nämä ”konkarit” osasivat jo ensimmäisissä treeneissä sijoittua tilaan ja suhteessa toisiinsa piiriin, venyttelemaan ja juttelemaan. Jokaisen treenikerran aloitti yhteinen alkulämmittely. Kuperkeikkoja ja käärrynpyöriä heitellessä, hengästyksiin juostessa ja narua hypellessä huomasin, kuinka jännittyneisyys hälveni ja yhteisen tekemisen äärellä oleminen ja samankaltaisen liikekielen jakaminen helpottivat tutustumista ja mahdollistivat kokemuksista juttelua.

Tuntuu, että hyppien saa taas paremmin kontaktia osallistujiin. Kehollinen tekeminen tuo meidät lähemmäksi. Juttelu Ilonan ja Jesperin kanssa on luontevaa, ja huomaan että itse unohtan olevani täällä tutkijana. Ihan kuin olisin ihan muuten vaan tullut tänne hyppimään narua. (Avoimet treenit sirkuksella, kenttäpäiväkirja 2022.)

Sirkuksella järjestetyissä avoimissa treeneissä oli aina paikalla yhdestä kahteen varta vasten palkattua ohjaajaa, mutta vapaamuotoisemmissa, yhteisöjen omissa treeneissä tekeminen perustui itsenäiseen kokeiluun sekä vertaisilta oppimiseen. Flowtaiteessa vertaisoppiminen on keskeinen, jaettu toimintatapa, joka näkyi kentällämme kautta linjan (ks. myös Mulari 2021).

Vertaisohjaustilanteista kuulumme haastatteluissa paljon alusta saakka, mutta oli tärkeää, että koimme näitä tilanteita myös itse. Useimmiten aloite tilanteisiin tuli osallistujien suunnalta, kun joku tarjoutui opettamaan jotakin, hyvänä esimerkkinä seuraava, tyyppi-

linen tilanne kentällä: ”Hetken sivusilmällä minua seurailtuaan Essi sanoo: ”Heta, sano vaan jos haluat että mä opetan sulle jotain”.” (Yhteisön avoimet treenit, kenttäpäiväkirja 23.4.2023.) Välillä kysyimme itse neuvoa välineiden kanssa. Vertaisohjaustilanteiden kautta saimme kehollista kokemusta siitä, miltä tuntuu olla uutena osallistujana yhteisössä, kokea oppimiseen liittyviä erilaisia tunteita uteliaisuudesta ja onnistumisen ilosta epävarmuuteen, turhautumiseen ja suoritus-paineisiin. Taustamme erilaisten keholliseen ilmaisuun painottuvien ja/tai kaupunkitilaa luovasti haltuun ottavien lajien parissa helpottivat heittäytymistämme liikkumaan ja tanssimaan puistoissa ja muissa tiloissa. Sen sijaan kokemattomuutemme välineiden kanssa tehtävän flowtaiteen suhteen ja harjoittelun satunnaisuus saivat aikaan esimerkiksi tilanteita, joissa meille aiemmin kentällä opetetut asiat olivat unohtuneet ja tuntui että jälleen piti aloittaa melkein alusta. Usein samassa tilanteessa oli läsnä monia eri tunnetiloja:

Anton opetti isoalaatitempuja, joita en ollutkaan kepeillä koskaan aiemmin kokeillut. Se oli hauskaa, vaikka olinkin aivan pihalla suuren osan ajasta, en meinannut hahmottaa yksinkertaisimpiakaan liikkeitä ja tuntui, että tavallaan en olisi jaksanut opetella mitään. Meillä oli kuitenkin huumorin sävyttämää kommunikaatiota enkä missään vaiheessa erityisesti paineistunut, että pitäisi jo osata. (Yhteisön avoimet treenit, kenttäpäiväkirja 2023.)

Toinen osuva esimerkki ohjaustilanteesta ja yhdessä tekemisestä ajoittui erään flow- ja tulitaideyhteisön omiin treeneihin, joiden aluksi olimme tehneet kahden osallistujan, Ilonan ja Joelin, kanssa parihaastattelun. Haastattelun aikana olimme katsoneet videolta heidän yhdessä tekemänsä tulitaide-esitystä, ja he olivat spontaanisti ehdottaneet meille, että voisivat haastattelun jälkeen opettaa meille yhden videolla näkyvistä liikesarjoista.

Tämä oli lempihetkiäni treeneissä; minä, Heta, Ilona ja Joel saman tempun äärellä samoilla välineillä (...) olin jotenkin otettu että halusivat meidät mukaan tekemään juuri videolla näkemäämme. Tuli melkein tunne että olisimme heidän kanssaan [paikka] keikalla! Mietin myös kinesteettistä empatiaa tässä; yhdessä tekemällä ja tässä kohden hetken ilman opastaja-oppilas-rooleja tuntui kehollisesti siltä kuin tavoittaisi jotain Ilonan ja Joelin kehonkielestä ja siitä, miltä se mahdollisesti heille tuntuu; siitä huolimatta että oma tekeminen oli vielä itsessään epävarmaa. Tähän epävarmuuteen ei tuossa hetkessä kiinnittänyt huomiota. (Yhteisön omat treenit, kenttäpäiväkirja 2023.)

Kuten tästä kenttäpäiväkirjalainauksesta ilmenee, tämänkaltaiset tilanteet avaavat pohdintoja kinesteettisen empatian kautta saavutettavasta tiedosta, jossa keskeistä on oman kehollisuuden kautta avautua aistimaan ja ymmärtämään toisen kehollisuutta ja siihen mahdollisesti liittyviä merkityksiä ja tunteita (Parviainen 2003). Koemme, että tämä kokemus syvensi ymmärrystämme juuri tehdyssä haastattelussa puheen kautta tuottuneesta tiedosta ja muutti tietoa huomattavasti kokemuksellisemmaksi ja kokonaisvaltaisemmaksi (vrt. Salami 2021). Pääsimme eläytymään Joelin ja Ilonan esitysvideolla näkemäämme, kummallekin merkitykselliseen koreografian osaan ja tuntemaan itsekin, millaisen kontaktin toiseen tässä liikkeessä saa. Lisäksi saimme luoda heidän kanssaan uuden hetkellisen kohtaamisen ja kohtaamisen tässä ajassa ja paikassa. Liike ja vuorovaikutus sekä niiden myötä tilanteessa syntynyt kehollinen tieto muuttivat tai liikuttivat meitä ja tilaa, kertoivat meille jotakin myös toisistamme, tilanteesta, tunteista ja tunnelmasta. Eivätkä pelkästään kertoneet vaan myös loivat niitä. (Ks. myös Aromaa & Tiili 2018.) Tieto alkoi rakentua näin kehollisesti, liikkeessä, vuorovaikutuksessa musiikin ja välineen, muiden osallistujien sekä ympäröivän tilan kanssa (vrt. Pink 2008).

Hienovaraisia, kehollisesti koettavia paikantumisia

Kaikissa ihmisyyhteisöissä on väistämättä paikantumisia ja hierarkioita, jotka vaikuttavat siihen, miten erilaisiin tiloihin asetetaan suhteessa muihin ihmisiin sekä tilan materiaalisuuteen. Paikantumisia eletään, tulkitaan ja tehdään uudelleen kehollisesti. Etnografisen otteen kautta on mahdollista tavoittaa jaetua, näkymätöntä, kuulumatonta ja kehollista tietoa paikantumisista, hierarkioista ja valtasuhteista, joihin liittyviä kokemuksia voi olla vaikeaa tai mahdotonta sanallistaa (Gordon, Lahelma & Holland 2004).

Sirkusinstituution järjestämissä avoimissa treeneissä hierarkiat olivat eksplisiittisemmin esillä kuin muilla kentillämme. Tämä johtui osin instituution etabloituneesta roolista taidekentällä: aikuisten avoimet ja ilmaiset treenit olivat vain pieni osa toimintaa, jonka pääpaino oli maksullisessa taiteen perusopetuksessa ja johon kaikilla ei ollut mahdollisuutta eikä haluakaan osallistua. Instituutio ohjailuineen ja käyttäytymiskoodeineen tuntui sirkuksella hiipivän osaksi kehollista olemistamme ja liikettämme (vrt. Coffey 1999; Honkasalo 2018; Gordon, Lahelma & Holland 2004), ja navigoimme erilaisten seinille kirjoitettujen, ääneen lausuttujen ja hiljaisten sääntöjen ristivedossa. Tämä navigointi sekä kehollisten paikkojen ja olemistapojen etsintä aiheutti etenkin alussa myös hämmennyksen, huvittuneisuuden ja kiusaantumisenkin kokemuksia. Tietyt avoimien treenien harjoittelijat paikantuivat pian meidän vertaisiksemme, joiden kanssa treenasimme, vaihdoimme kuulumisia, juoksimme ja nauroimme, ja suhteemme toisiin samaa tilaa käyttäviin jäi etäisemmäksi. Avoimissa sirkustreeneissä kävi aika ajoin kolmikko, joka ei osallistunut treenien ohjelmaan eikä ottanut kontaktia muuhun ryhmään, mutta jolle järjestettiin välittömästi harjoittelutilaa, kun

he saapuivat paikalle. Heillä oli siis hiljaista valtaa siirtää muiden treeneihin osallistuneiden kehoja toisaalle.

Huomasimme jälkepäin kenttäpäiväkirjoistamme, kuinka paljon pohdiskelua kolmikko meissä herätti, vaikka juttelun sijaan pääasiassa havainnoimme heidän liikettään ja asettumistaan tilaan. Osa meidän kanssamme treenanneista henkilöistä palasi kertomaan kolmikron taidokkaasta tekemisestä haastatteluisissa ja vapaamuotoisessa jutustelussa. He kertoivat, että kolmikkoa on hienoa seurata, mutta siitä saattoi samalla saada suorituspainetta: ”Oon yrittänyt treenata niillä kepeillä vaikka kuinka kauan, mutta silti ei mee kolmella, Ilona sanoo, ja kehollisesti näyttää, miltä epävarma olo tuntuu – kääntää olkapäitä sisäänpäin, vetää leukaa vähän rintaan, ihan kuin pienenisi kuvitteellisten taiturien katseiden edessä.” (Avoimet treenit sirkuksella, kenttäpäiväkirja 2022.) Ilonan kuvausta voi tulkita tunne- ja keholliselta ilmaisultaan affektiivisena, tiheänä hetkenä (Kuusisto-Arponen 2016), johon kiteytyi moninaisia tunnetiloja ilmentäviä kehollisia elementtejä. Kolmikron sosiaalinen asema kytkeytyi paitsi heidän taitotasoonsa myös sen kautta muodostuneisiin erilaisiin mahdollisuuksiin ottaa tilaa haltuun ja muuttaa sitä sekä asettua ja liikkua tilassa suhteessa muihin.

Kaikilla taidekentillä on toki tekniseen taitoon ja osaamiseen kietoutuvaa asteittaisuutta ja kehittymistä, eikä flowtaide ole nuoruudestaan huolimatta tästä poikkeus. Flowtaiteilijoiden taustat vaihtelivat: jotkut olivat käyneet sirkuskoulun opetuksessa lapsesta saakka, joidenkin taustalla oli vaikkapa tanssin opiskelua, toiset taas olivat opetelleet taitojaan aikuisiällä itse tai vapaamuotoisissa avoimissa treeneissä vertaisopetuksen kautta. Nämä erot näyttivät erilaisissa kohtaamisissa toisinaan luovan hierarkioita, joita oli usein vaikeaa sanallistaa. Välillä erot liudentuivat merkityksettömiksi ja niitä pyrittiin tietoisesti

haastamaan. Kuulimme paljon ajatuksia, kokemuksia ja esimerkkejä siitä, miten flowtaidetta tekevä voi olla varsin taitava myös ilman sirkuskoulutaustaa tai kuulumista johonkin esiintyvään ryhmään. Flow’n ja tanssin välineiden kanssa koettiin usein nimenomaan vaativan taitoa, joka ei ole pelkästään teknistä osaamista mutta osin sitäkin. Ja samalla moni koki tärkeänä flow’ssa juuri suorituspainettomuuden ja vapauden toteuttaa toimintaa haluamallaan tavalla.

Nämä erilaiset paikantumiset tulivat toisinaan esiin elävästi haastattelutilanteissa. Sanelma kuvaili kehollisesti liikkeitä, ilmeitä ja eleitä demonstroiden kokemuksiin vierailusta erään yhteisön avoimissa treeneissä ensimmäistä kertaa: ”Tai et siel on siis hierarkkista jollain tavalla kuitenkin, vaikka sanotaan, et on avoimet treenit, niin tuntuu, et siel on silti joku piilohierarkia” (Sanelma, 29 v.). Haastattelun jo loputtua Sanelma palasi kuvailemaan sitä, miltä sanoittamattomat, kehollisen sijoittumisen ja liikkeen kautta kokemukselliseksi tulevat hierarkiat tuntuvat ja kuinka ihmisten kehollinen paikantuminen tilassa tuntui ilmentävän piilohierarkioita. Hänen puheessaan ja kehonkielessään oli paljon yhtymäkohtia Ilonan kuvailuun taitureista.

Tämänkaltaisten kehollisten ja tilallisten paikantumisten etnografinen havainnointi voi avata tutkijalle näkemystä yhteisöihin kietoutuvista erilaisista sosiaalista rooleista, paikantumisista, hierarkioistakin. Erään yhteisön avoimissa treeneissä huomasimme, miten julkiseen tilaan piirtyi kehollisten asemoitumisten sekä vuorovaikutuksen suuntaamisen kautta näkymätön raja esitystä varten treenaamaan tulleiden yhteisön jäsenten sekä avoimiin treeneihin osallistuneiden, usein uusien tulokkaiden ja heidän opastajansa välillä. Treenien jakolinjat kuitenkin elivät ja muuntuivat kesän aikana. Yksittäiset ihmiset olivat kontaktissa kummankin ryhmän kanssa ja

ryhmät myös kokonaisuudessaan lähenivät ja sekoittuivat. Välillä istuttiin porukalla puun alla piknikillä ja treenattiin muuttuvissa pareissa ja kokoonpanoissa. Muutokseen saattoi vaikuttaa esimerkiksi harjoiteltavien esitysten esiintyjämäärän ja aikataulupaineiden vaihtelu. Keholliset kokemuksemme näkymättömistä rajoista avoimien treenien osallistujina sekä rajojen havaitsemisen aiheuttama yllättyneisyys edesauttoivat näiden uusien huomioiden, tulkintojen ja mahdollisten syiden pohdintaa.

Etnografiselle tutkimukselle tyypillisesti tutkijan paikka muuttui ja vaihteli yhteisöissä, niiden sisäisissä rooleissa ja paikantumisissa. Roolien liudentuminen ja paikantumisten vaihtelu tutkijoiden ja osallistujien välillä tuntui mahdollistuvan etenkin vapaamuotoisimmissa tiloissa ja treeneissä, esimerkiksi juuri puistotreeneissä. Seuraava kenttäpäiväkirjalainaus ilmentää, kuinka harjoitukseen osallistuminen useita kertoja rakensi luottamusta ja yhteistä pohdintaa, ja lukuisat keskustelut tutuiksi tulneiden ihmisten kanssa mahdollistivat syvenevää ymmärrystä. Asiantuntijan rooli mahdollistui tämänkaltaisissa hetkissä osallistujille.

Jesper istahtaa viereeni puun alle, hymyilee, toteaa minulle jotain että tämä on nyt sitä mistä hän on puhunut ja yrittänyt meille selittää, osoittaa nurmikolla musiikin mukaan siellä täällä paljain jaloin eri välineillä taiteilevia ihmisiä. Kukin keskittyneenä liikkeeseen, välineeseen, psytrance-musiikkiin, selvästi aistittavaan flow'hun. (...) (Avoimet treenit puistossa, kenttäpäiväkirja 2022.)

Sirkuksen avoimissa treeneissä, joissa oli selkeä rakenne ja ohjaus, tunsimme pääasiansa olevamme osallistujia muiden joukossa. Muissa yhteisöissä koimme usein, että aika nopeasti paikalla oloomme totuttiin ja aloimme ikään kuin ”kuulua kalustoon”. Toisaalta pohdimme myös yhteisöjen mahdollista tutkimusväsymystä: vaikka treenasimme, juttelimme ja hengailimme kuten muutkin,

meidän kuitenkin tiedettiin olevan paikalla myös tekemässä tutkimusta. Kehdattaisiinko meille sanoa, jos tutkijoiden läsnäolo tuntuisi uuvuttavalta? Sisäpiiriin kutsumisesta puolestaan kertoo tapahtuma erään yhteisön tulitreeneissä. Viikonloppuna oli tulossa tulikeikka ja esiintyjät kyselivät treeneissä muilta, kuka pääsisi keikalle tuliturvaksi sammuttelemaan välineitä esityksen aikana. Kukaan ei suoraan ilmoittautunut, mikä johti neuvottelua sivusta seuranneen tutkijan mukaan ottamiseen: ”Lopulta Sanna katsoo suoraan minuun ja kysyy, että ’entäs sä? Voitko sä tulla?’” (Kenttäpäiväkirja, tulitreeneit puistossa 2022.)

Nuorten kanssa toteutettavissa luovissa menetelmissä ja etnografiassa ikään perustuva ero osallistujien ja tutkijoiden välillä tuo oman erityispiirteensä paikantumisiin ja valtasuhteisiin. Tutkija saattaa tasapainoilla ohjaaja/opettaja- ja tutkijaroolien välillä (ks. Honkasalo 2018) tai huomata palaavansa omassa nuoruudessa omaksuttuun rooliin (Ojanen 2011). Jaamme näkemyksen siitä, että ikään perustuvaa, tutkijan ja nuorten välistä hierarkiaa on mahdotonta ylittää (Honkasalo 2018), mutta luovien menetelmien ja yhdessä tekemisen kautta on mahdollista luoda nuorten kanssa hierarkioita haastavia hetkiä, joissa heidän oma asiantuntemuksensa pääsee esille haastattelutilannetta moninaisemmilla tavoilla.

Elettyä ja kehollista tietoa

Kehollisen, aistivoimaisen tiedon vuorovaiikutteinen, dialoginen tuottaminen on epävarmaa, liikkuvaa ja liikuttavaa. Tutkijalta vaaditaan heittäytymistä ja itsen asettamista likoon ja toki sitä kautta myös rajojen vetämisen opettelua ja jatkuvaa reflektointia tutkijan paikantumiseen liittyvistä eettisistä kysymyksistä.

Olemme tässä artikkelissa pohtineet, millaista kehollista tietoa osallistuvan etnografian kautta tuotetaan, ja miten tämän tiedon kautta voi ymmärtää yhdenlaisen, sirkusmenetelmiä ja -välineitä hyödyntävän flowtaiteen kehollisuutta sekä kehoon kirjoitettavia ihmisten välisiä suhteita ja hierarkioita. Kehollista kirjoittamista voidaan tässä ajatella sekä kentän tilanteissa symbolisesti tapahtuvana että tämän artikkelin kirjoittamisena. Olemme pyrkineet tuomaan esiin, miten oma roolimme tutkija-harrastajina ja kehollinen sijoittumisemme osaksi vuorovaikutusta, yhteisöjä ja materiaalisia tiloja ovat vaikuttaneet ymmärrykseemme ja tulkintoihimme.

Olemistapamme ja osallistumisemme kentällä tutkijoina toi erilaisia mahdollisuuksia kehollisen tiedon luomiseen yhdessä tutkimukseen osallistuvien kanssa. Joskus yllättävienkin tilanteiden ja taiteilijoiden tekemien ehdotusten myötä pääsimme esimerkiksi sellaisten tutkimusmenetelmien pariin, joita emme olleet alun perin osanneet suunnitella osaksi tutkimusta, kuten osallistuminen tutkimiemme yhteisöjen keskuudessa suosituille metsäfestareille. Laajemmin nuorisotutkimuksen kentällä tämä voi tarkoittaa herkimistä nuorten luoville ja kehollisille tavoille ymmärtää omaa elämäänsä ja yhteistä reflektiota siitä, miten näitä tapoja voisi hyödyntää menetelmällisesti. Kehollinen ilmaisu mahdollistaa vaihtoehtoisia tapoja tuottaa tutkimustietoa, mikä voi potentiaalisesti avata osallistumisen mahdollisuuksia myös niille nuorille, jotka eivät koe perinteistä haastattelutilannetta itselleen luontevaksi.

Flow-tila tai festarikokemus eivät taivu helposti sanoiksi, mitä monet osallistujatkin haastatteluissaan pähkäilivät. Kehollinen tieto on kuitenkin tietoa, joka on arvokasta ja olemassa itsessään, myös ilman sanallistamista tai määrittelypyrkimyksiä. Kirjallisen ilmaisun lisäksi esimerkiksi luova liike, tanssi, teatteri, klovneria, videot ja valokuvat ovat mahdollisia

muotoja paitsi kehollisen tiedon muodostamiseen nuorten kanssa, myös sen jakamiseen ja raportointiin (esim. Ryyänen ym. 2023; Laine 2023; Laine & Hartman julkaisematon käsikirjoitus; Ryyänen, Nortio & Varjonen 2021). Artikkelin työstämisessä ja kehollisten kokemusten sanallistamispyrkimyksissä ovat auttaneet keskinäiset keskustelumme ja palaaminen keho- ja tunnemuistin kautta tilanteisiin, joissa kokemukset ovat syntyneet. Jaamme Helena Saarikosken (2010, 7) näkemyksen elävän liikkuvaisesta kirjoituksesta, jolla hän viittaa siihen, kuinka kirjoittaminen voi tiedostamattakin aktivoida vahvoja liikekieleen kytkeytyviä muistoja.

Viitteet

- 1 Artikkelin aineisto on koottu osana Koneen Säätiön rahoittamaa tutkimushanketta *Into the Flow* (2021–2024), joka toteutettiin Nuorisotyön ja nuorisotutkimuksen oppiaineessa Tampereen yliopistolla.
- 2 Olemme käyttäneet myös jonkin verran visuaalisia menetelmiä, kuten valo- ja videokuvausta sekä itse että yhdessä osallistujien kanssa. Nämä menetelmät rajautuvat kuitenkin tämän artikkelin ulkopuolelle.
- 3 Luovia tutkimusmenetelmiä on hyödynnetty myös nuorisotutkimuksessa laajasti, ks. esim. visuaalisista menetelmistä Mustola ym. (toim.) 2015.

Lähteet

- Aaltonen, Sanna & Högbacka, Riitta (2015) Refleksiivisyyden ulottuvuudet. Teoksessa Sanna Aaltonen & Riitta Högbacka (toim.) *Umpikujasta oivallukseen. Refleksiivisyys empiirisessä tutkimuksessa*. Tampere: Tampere University Press, 9–31.
- Ahmed, Sara (2014) *The Cultural Politics of Emotion*. Edinburgh: Edinburgh University Press.
- Aromaa, Johanna & Tiili, Miia-Leena (2018) Empatia ja ruumiillinen tieto etnografisessa tutkimuksessa. Teoksessa Pilvi Hämeenaho & Eerika Koskinen-Koivisto (toim.): *Moniulotteinen etnografia*. Helsinki: Ethnos ry. 258–283.

- Barad, Karin (2008) Posthumanist Performativity: Toward an Understanding of How Matter Comes to Matter. Teoksessa Stacy Alaimo & Susan Heckman (toim.): *Material Feminisms*. Bloomington: Indiana University Press, 120–156.
- Coffey, Amanda (1999) *The Ethnographic Self: Fieldwork and the Representation of Identity*. London: Sage.
- Conquergood, Dwight (2013) Rethinking ethnography. Towards a critical cultural politics. – *Dwight Conquergood. Cultural Struggles. Performance, ethnography, praxis*. Toim. E. Patrick Johnson. Michigan: University of Michigan, 81–103.
- Csikszentmihalyi, Mihaly (1990) *Flow: The Psychology of Optimal Experience*. New York: Harper & Row.
- D'Andrea, Anthony (2007) *Global Nomads: Techno and New Age as Transnational Countercultures in Ibiza and Goa*. London: Routledge.
- Flam, Helena (2015) Introduction: methods of exploring emotions. Teoksessa Helena Flam & Jochen Kleres (toim.) *Methods of Exploring Emotions*. London: Routledge, 1–22.
- Fransberg, Malin (2021) *Helsinki Graffiti Subculture: Meanings of Control and Gender in the Aftermath of Zero Tolerance*. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Gilchrist, Paul & Wheaton, Belinda (2011) Lifestyle Sport, Public Policy and Youth Engagement: Examining the Emergence of Parkour. *International Journal of Sport Policy and Politics*, 3 (1), 109–131.
- Gordon, Tuula & Lahelma, Elina & Holland, Janet (2004) Ystäviä vai vihollisia? Tulkintoja tyttöjen vuorovaikutussuhteista koulussa. Teoksessa Marianne Liljeström (toim.) *Feministinen tietäminen. Keskusteluja metodologiasta*. Tampere: Vastapaino, 169–190.
- Hoikkala, Tommi & Paju, Petri (2013) *Apina pulpetissa: Ysiluokan yhteisöllisyys*. Helsinki: Gaudeamus & Nuorisotutkimusseura/Nuorisotutkimusverkosto, julkaisuja 139.
- Honkasalo, Veronika (2011) *Tyttöjen kesken: Monikulttuurisuus ja sukupuolten tasa-arvo nuorisotyössä*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura.
- Honkasalo, Veronika (2018) Etnografinen ote. Teoksessa Tomi Kiilakoski & Päivi Honkatukia (toim.) *Miten tutkia nuoria ja nuorisotyötä*. Tampere: Vastapaino, 183–195.
- Hytönen-Ng, Elina (2013) *Experiencing 'Flow' in Jazz Performance*. Farnham: Routledge.
- Kuusisto-Arponen, Anna-Kaisa (2016) Myötätunnon politiikka ja tutkimuseettikka Suomeen yksin tulleiden maahanmuuttajanuorten arjen tutkimisessa. *Sosiologia*, 53 (4), 396–415. <https://journal.fi/sosiologia/article/view/124266>. (Viitattu 27.12.2023.)
- Käyhkö, Mari (2006) *Siivojaksi oppimassa: etnografinen tutkimus työläistyöistä puhdistuspalvelualan koulutuksessa*. Joensuu: Joensuu University Press.
- Laine, Sofia (2023) *Luovaa liikettä planeetan hyvinvoinnin eteen*. Artikkelit. Ympäristöahdistus.fi. <https://www.ymparistoahdistus.fi/artikkelit/luova-liike-planeetan-hyvinvointi/> (Viitattu 27.12.2023.)
- Laine, Sofia (2015) Mikropoliittikka, globaali toiminta ja kinesteettinen kenttä. Kansatodistajana kahdessa vaihtoehtoisen globalisaation sosiaalisessa koreografiassa. Teoksessa Annette Arlander & Helena Erkkilä & Taina Riikonen & Saarikoski, Helena (toim.) *Esitystutkimus*. Helsinki: Partuuna, 83–112.
- Laine, Sofia (2012) *Young Actors in Transnational Agoras. Multi-Sited Ethnography of Cosmopolitan Micropolitical Orientations*. Helsinki: The Finnish Youth Research Network / The Finnish Youth Research Society, publications 121.
- Laine, Sofia & Hartman, Maaria (julkaisematon käsikirjoitus) *Research clowns pioneering new art-based research method*.
- Mulari, Heta (2021) 'Everyone here is willing to teach each other': negotiations over hippie culture and resistance in Helsinki-based flow art community. *Journal of Youth Studies* 25 (10), 1334–1349. Doi: 10.1080/13676261.2021.1952171
- Mustola, Marleena & Mykkänen, Johanna & Böök, Marja Leena & Kärjä, Antti-Ville (toim. 2015) *Visuaaliset menetelmät lapsuuden- ja nuorisotutkimuksessa*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 170.
- Naples, Nancy A. (2003) *Feminism and Method. Ethnography, Analysis and Activist Research*. New York & London: Routledge.
- Ojanen, Karoliina (2011) *Tyttöjen toinen koti: etnografinen tutkimus tyttökulttuurista ratsastustalleilla*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura
- Okely, Judith (1994) Vicarious and sensory knowledge of chronology and change: ageing in rural France. Teoksessa Kirsten Hastrup & Peter Hervik (toim.) *Social experience and anthropological knowledge*. London: Routledge
- Paju, Elina (2014) *Lasten arjen ainekset. Etnografinen tutkimus materiaalisuudesta, ruumiillisuudesta ja toimijuudesta päiväkodissa*. Helsinki: Tutkijaliitto.
- Parviainen, Jaana (2006) *Meduusan liike. Mobiili-ajan tiedonmuodostuksen filosofiaa*. Helsinki: Oy Yliopistokustannus University Press Finland.
- Parviainen, Jaana (2003) *Kinaesthetic Empathy. Di-*

- alogue and Universalism* 13 (11–12), 151–162.
- Parviainen, Jaana (2002a) Bodily Knowledge: Epistemological Reflections on Dance. *Dance research journal* 34 (1), 11–26.
- Parviainen, Jaana (2002b) Kinesteettinen empatia. Pohdintoja Edith Steinin empatiakäsityksen ulottuvuuksista. Teoksessa Leila Haaparanta & Erna Oesch (toim.) *Kokemus*. Tampere: Tampere University Press, 325–338.
- Pink, Sarah (2008) An Urban Tour: A Sensory Sociality of Ethnographic Placemaking. *Ethnography* 9 (2), 175–196.
- Rannikko, Anni (2018) *Kamppailua kunnioituksesta. Vaihtoehtoliikunnan alakulttuurien moraaliset järjestykset*. Helsinki: Nuorisotutkimusseura/ Nuorisotutkimusverkosto.
- Ryynänen, Sanna & Laine, Sofia & Lundbom, Pia & Tani, Sirpa (2023) Näkökulmia Kansallisteatterin GÄNG – opastettu kaupunkikierrros -esityksen liikkeeseen ja pysäytettyihin hetkiin. Tutkijoiden aistielämyksellistä pohdintaa. Teoksessa Sofia Laine, Eila Kauppinen, Karla Malm & Tommi Hoikkala (toim.) *Nuoruus korona-ajan kaupungissa. Tutkimus nuorten vapaa-ajasta, jalkautuvasta nuorisotyöstä ja huolikasaumista*. Helsinki: Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 242, 303–317. <https://www.nuorisotutkimusseura.fi/julkaisut/verkkokauppa/verkkojulkaisut/2837-kaupungissa> (Viitattu 13.4.2023.)
- Ryynänen, Sanna & Rannikko, Anni (2021) Johdanto. Teoksessa Sanna Ryynänen & Anni Rannikko (toim.) *Tutkiva mielikuvitus. Luovat, osallistuvat ja toiminnalliset tutkimusmenetelmät yhteiskuntatieteissä*. Helsinki: Gaudeamus, 11–31.
- Ryynänen, Sanna, Nortio, Emma & Varjonen, Sirkku (2021) Soveltava teatteri taideperustaisena tutkimuksena. Teoksessa Sanna Ryynänen & Anni Rannikko (toim.) *Tutkiva mielikuvitus. Luovat, osallistuvat ja toiminnalliset tutkimusmenetelmät yhteiskuntatieteissä*. Helsinki: Gaudeamus, 181–214.
- Saarikoski, Helena (2010) Tanssi kirjoituksena, kirjoitus tanssina. *Elore* 17 (2), 4–9. (Viitattu 27.12.2023.)
- Salami, Minna (2019) *Aistien viisaus*. (Sensuous Knowledge 2019). Suom. Sini Linteri. Helsinki: Kustantamo S&S.
- Samudra, Jaida Kim (2008) Memory in our body: Thick participation and the translation of kinesthetic experience. *American Ethnologist* 35 (4), 665–681. [Online]
- St. John, Graham (2012) *Global Tribe: Technology, Spirituality and Psytrance*. London: Equinox.
- Suopajärvi, Tiina & Koskinen-Koivisto, Eerika & Korjonen-Kuusipuro, Kristiina & Hytönen, Kirsi-Maria & Hämeenaho, Pilvi (2019) Tunteilla on väliä: Tutkijan tunteet etnografisessa tutkimusprosessissa. *Elore* 26 (2), 42–67. <https://doi.org/10.30666/elore.77809>
- Sussman, Mark (1998) A Queer Circus. Teoksessa Jan Cohen-Cruz (toim.) *Radical Street Performance*. New York: Routledge, 262–270.
- Ylönen Maarit (2004) *Sanaton dialogi: tanssi ruumiillisena tietona*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Willing, Indigo & Bennett, Andy & Piispa, Mikko & Green, Ben (2019) Skateboarding and the 'Tired Generation': Aging in Youth Cultures and Lifestyle Sports. *Sociology* 53 (3), 503–518.